

Jørgen H. Gelting 1912-1994

Jørgen H. Gelting var i en lang årrække en af de fremmeste repræsentanter for dansk økonomisk forskning. Herhjemme var Jørgen Gelting kendt for sin deltagelse i den akademiske og offentlige debat med skarpsindige indlæg, der ofte også var skarpt formulerede. I udlandet trængte kendskabet til hans videnskabelige indsats som følge af anden verdenskrig først igennem med en vis forsinkelse. Den blev i første omgang derfor sat i skyggen af andres resultater, men blev siden vurderet efter fortjeneste. På universiteterne nød studenter og kolleger over et tidsrum på mere end 50 år godt af Geltings inspirerende og indsigtsfulde virke, som foruden engagement var præget af selvdistanse, sarkasme og lune.

Jørgen Gelting blev cand.polit. fra Københavns Universitet i 1938 og var derefter i en kort periode ansat i Statens Ligningsdirektorat, indtil han i februar 1939 blev ansat som »midlertidig assistent i socialpolitik og finansvidenskab« ved det nyligt oprettede økonomiske og juridiske fakultet ved Aarhus Universitet. Da Kjeld Philip i 1943 blev ansat i et nyoprettet professorat i socialpolitik og finansvidenskab, flyttede Gelting til et lektorat i finansvidenskab ved Københavns Universitet. Sideløbende hermed var Gelting fra 1947 konsulent i regeringens økonomiske sekretariat.

I 1948 erhvervede Jørgen Gelting den statsvidenskabelige doktorgrad på en afhandling om *Finansprocessen i det økonomiske kredsløb*, som han havde færdiggjort i januar 1946, inden han rejste på studieophold i USA. Gelting vendte tilbage til Københavns Universitet i 1947 og virkede her, indtil han i 1951 blev ansat ved Den internationale Valutafond i Washington.

I juni 1952 døde professor i sociologi og økonomisk historie ved Aarhus Universitet Th. Geiger. Da der efter det økonomiske og juridiske fakultets opfattelse ikke kunne forventes at melde sig kvalificerede ansøgere til dette professorat, vedtog man i maj 1953 følgende indstilling, som uden tvivl var Jørgen Pedersens værk:

Efter at der ved finansloven for 1953-54 er tilvejebragt hjemmel for oprettelsen af et nyt professorat i nationaløkonomi, er der i Det økonomiske og juridiske Fakultet konstateret enighed om, at embedet uden opslag kan besættes på fuldt forsvarlig måde med dr.polit. *Jørgen Gelting*.



Jorgen H. Gelting

Jørgen H. Gelting 1912-1994

Jørgen H. Gelting var i en lang årrække en af de fremmeste repræsentanter for dansk økonomisk forskning. Herhjemme var Jørgen Gelting kendt for sin deltagelse i den akademiske og offentlige debat med skarpsindige indlæg, der ofte også var skarpt formulerede. I udlandet trængte kendskabet til hans videnskabelige indsats som følge af anden verdenskrig først igennem med en vis forsinkelse. Den blev i første omgang derfor sat i skyggen af andres resultater, men blev siden vurderet efter fortjeneste. På universiteterne nød studenter og kolleger over et tidsrum på mere end 50 år godt af Geltings inspirerende og indsigtsfulde virke, som foruden engagement var præget af selvdistance, sarkasme og lune.

Jørgen Gelting blev cand.polit. fra Københavns Universitet i 1938 og var derefter i en kort periode ansat i Statens Ligningsdirektorat, indtil han i februar 1939 blev ansat som »midlertidig assistent i socialpolitik og finansvidenskab« ved det nyligt oprettede økonomiske og juridiske fakultet ved Aarhus Universitet. Da Kjeld Philip i 1943 blev ansat i et nyoprettet professorat i socialpolitik og finansvidenskab, flyttede Gelting til et lektorat i finansvidenskab ved Københavns Universitet. Sideløbende hermed var Gelting fra 1947 konsulent i regeringens økonomiske sekretariat.

I 1948 erhvervede Jørgen Gelting den statsvidenskabelige doktorgrad på en afhandling om *Finansprocessen i det økonomiske kredsløb*, som han havde færdiggjort i januar 1946, inden han rejste på studieophold i USA. Gelting vendte tilbage til Københavns Universitet i 1947 og virkede her, indtil han i 1951 blev ansat ved Den internationale Valutafond i Washington.

I juni 1952 døde professor i sociologi og økonomisk historie ved Aarhus Universitet Th. Geiger. Da der efter det økonomiske og juridiske fakultets opfattelse ikke kunne forventes at melde sig kvalificerede ansøgere til dette professorat, vedtog man i maj 1953 følgende indstilling, som uden tvivl var Jørgen Pedersens værk:

Efter at der ved finansloven for 1953-54 er tilvejebragt hjemmel for oprettelsen af et nyt professorat i nationaløkonomi, er der i Det økonomiske og juridiske Fakultet konstateret enighed om, at embedet uden opslag kan besættes på fuldt forsvarlig måde med dr.polit. *Jørgen Gelting*.

Dr. Gelting var i 1950-51 medansøger til det professorat ved Københavns Universitet, der blev besat med professor Kjeld Philip, og af den indstilling, der den 11. januar 1951 blev afgivet til Det rets- og statsvidenskabelige Fakultet af det nedsatte bedømmelsesudvalg, og hvoraf vedlagte ekstrakt underhånden er stillet til fakultetets rådighed, fremgår det, at han må anses for velkvalificeret til at beklæde et professorat i nationaløkonomi. Han er derhos efter fakultetets skøn alle andre, der kunne ventes at komme i betragtning, afgjort overlegen. [Aarhus Universitet, Aarsberetning 1952-53, s. 102].

Jørgen Geltings videnskabelige indsats var således højt vurderet i Århus. Her lagde man ikke megen vægt på den konkrete vurdering i indstillingen fra det universitet, som havde konfereret Gelting den statsvidenskabelige doktorgrad. Vurderet ud fra den økonomiske videnskabs senere udvikling var det med god grund.

Disputatsen havde som formål at give »et bidrag til vor viden om virkningerne af statens finanspolitik på samlet indkomst og beskæftigelse«. Den var således et keynesiansk (og tysk) inspireret bidrag til forståelse af finanspolitikens rolle i stabiliserings- eller konjunkturpolitikken. Efter nogle indledende overvejelser om finanspolitikken og det frivillige valg samt om sen-merkantilisternes syn på finanspolitikken opstiller Gelting, hvad der med en senere terminologi kan betegnes som en income-expenditure model. Ved hjælp af denne udleder han multiplikatorer for virkningerne af ændringer i forskellige offentlige udgifts- og indtægtsparametre. I fortsættelse heraf omtales udførligt den automatiske finansreaktion, som siden har spillet en betydelig rolle i diskussioner om de offentlige finanser. Foruden finanspolitik behandlede Gelting også penge- og rentepolitik og i en model for et åbent samfund tillige valuta- og handelspolitik. De søgte virkninger var især ændringer i beskæftigelsen og den samlede indkomst, og hovedsynspunktet var, at finanspolitikken i disse henseender er det mest slagkraftige virkemiddel.

Flere af Geltings tidlige artikler var forarbejder til disputatsen. Særlig kan der være grund til at nævne hans første artikel, som blev offentliggjort i Nationaløkonomisk Tidsskrift i 1941. Selvom Gelting tilskrev Ricardo ideen, opstillede Gelting her formelt det balancerede budgets multiplikator og viste således som den første, at en samtidig og lige stor forøgelse af de offentlige udgifter til køb af varer og tjenester og af skatterne i en situation med ledige ressourcer medfører en tilsvarende forøgelse af den samlede beskæftigelse og indkomst i samfundet. På det tidspunkt var man enige om, at en ekspansiv finanspolitik krævede en forøgelse af statsgælden, og de fleste mente, at dette var et problem. Gelting viste, at en sådan forøgelse ikke var en nødvendig konsekvens af en ekspansiv finanspolitik. Gelting påpegede også, at i en situation med fuld beskæftigelse nødvendiggjorde en given forøgelse af de offentlige udgifter til køb af varer og tjenester opkrævning af et større skattebeløb, en kreditpolitisk stramning eller begge dele. Den fremgangsmåde, som skal anvendes, afhang ifølge Gelting af, hvor

man ønsker at sætte renten og dermed af den ønskede fordeling af den private beskæftigelse mellem investeringsaktivitet og anden virksomhed.

Det balancerede budgets multiplikator indgik også i det her omtalte afsnit af disputatsen fra 1948, men inden havde Haavelmo (1945) offentliggjort sin version på engelsk, og denne blev i en årrække stående som den første fremstilling af dette væsentlige resultat. Det var først med Nørregaard Rasmussens (1958) note om Geltings bidrag fra 1941 og måske især med oversættelsen af Geltings artikel til engelsk samt et symposium om oprindelsen til det balancerede budgets multiplikator (Salant et al., 1975), at den rette kronologi blev trukket frem i lyset for et engelsktalende publikum.

Jørgen Gelting var allerede i sine unge dage optaget af konkrete økonomisk-politiske spørgsmål. I disputatsen viste det sig foruden i emnevalget også i estimationen af relationer til anvendelse i de første økonometriske modeller for Danmark. Som i andre af Geltings senere modeller er der på det uformelle plan tale om to-sektormodeller med en opdeling af økonomien i landbrug henholdsvis byerhverv. Det er dog kun byerhvervene, som eksplicit er modelleret, men sektoropdelingen vidner om den betydning, som Gelting (sammen med andre) i en længere årrække tillagde landbruget for udviklingen især på betalingsbalancen som følge af landbrugseksporten og i byerhvervenes lønomkostninger som følge af vandringerne fra land til by. I den formelle model spiller indkomstfordelingen på løn og profit samt opdelingen på direkte og indirekte skatter en væsentlig rolle for bestemmelsen af de samlede indkomster i samfundet bl.a. som følge af forskelle i disse variables betydning for størrelsen af det private forbrug.¹

En anden følge af Geltings interesse for konkrete økonomisk-politiske forhold var hans gennemgang i disputatsen af forskellige virkemidlers muligheder for at påvirke udviklingen i de almindelige efterspørgselskomponenter. Det er bemærkelsesværdigt, at det i denne forbindelse fremhæves, at renten ikke bestemmer investeringernes størrelse i en given periode, men derimod beholdningen af kapitalgoder: «

... den virkning en sænkning af den korte rente eventuelt kan have på størrelsen af forretningsfolks lagre, er en udpræget éngangsvirkning. Forsåvidt en tilpasning af lagrene til lavere rente ikke udløser en kumulativ proces, er rentesænkningens virkning udtømt en gang for alle med den stedfundne tilpasning. Principielt gælder imidlertid noget ganske tilsvarende for virk-

1. For en nærmere omtale af modellerne henvises til Andersen og Topp (1982), der som det første skriftlige vidnesbyrd om en af disse modeller henviser til en unavngiven oversætters personlige kommentarer og beregninger i et appendix mv. i en dansk ministeriel oversættelse fra november 1945 af den engelske Beveridge-rapport om fuld beskæftigelse. Oversætteren og dermed modelbyggeren har givetvis været Gelting, bl.a. fordi der er korrespondance mellem model og beregninger i denne kilde og en af modellerne med tilhørende beregninger i disputatsen, der som nævnt er færdiggjort i januar 1946. Modellerne i disputatsen har formentlig været færdige allerede i efteråret 1945 og er herefter i et vist omfang anvendt i den nævnte oversættelse.

ningerne af en varig sænkning af den lange rente på anlægskapitalmængden Man kan måske nogenlunde beregne omfanget af den rentable udvidelse af boligmassen, men man kan ikke heraf slutte noget bestemt om det årlige ekstrabyggeris omfang, idet udvidelsen af boligmassen kan fordeles på et større eller mindre antal år. Usikkerheden beror på forskellighed i dimension: Den rentable udvidelse af boligmassen er forskellen mellem to beholdninger, mens det årlige ekstra byggeri er en strøm. [Finansprocessen, s. 121-122].

Betragtningen optræder også i Geltings artikel om betalingsbalanceproblemet i *Festskrift til Jørgen Pedersen* (1951), men igen er det Haavelmo (1960), som bliver kendt for observationen, men samtidig selvfølgelig også for at udnytte denne og hermed grundlægge den neoklassiske investeringsteori. Det har ikke været muligt at dokumentere anden forbindelse mellem de to end en samtidig, kort ansættelse på Aarhus Universitet i foråret 1939.

Hovedsigtet med Geltings overvejelser i disputatsen er så tydeligt beskæftigelsen. Selvom saldoen på betalingsbalancens løbende poster også spiller en rolle, forudsættes problemer i denne forbindelse fortrinsvis klaret gennem valutakursændringer og handelspolitiske tiltag. Med den nævnte artikel om betalingsbalanceproblemet (1951), ser man imidlertid et skift i Geltings opfattelse i retning af, at betalingsbalance ligevægt er en central målvariabel, som det også er væsentligt at tage hensyn til i aktivitetspolitikken. På et tidligt tidspunkt var Geltings interessefelt således den konjunkturpolitik i små, åbne økonomier, som både teoretisk og politisk har været et centralt emne i de sidste 40 års debat om økonomiske spørgsmål.

Jørgen Gelting tiltrådte sit professorat ved Aarhus Universitet i 1954, men fik allerede i 1955 orlov for at tiltræde en stilling ved UN's Technical Assistance Administration og siden ved UN's Economic Commission for Europe i Genève. Gelting vendte tilbage til Århus i 1960. Fra orlovsperioden foreligger kun enkelte artikler. I *Festskrift til Frederik Zeuthen* (1958) kritiserer Gelting, at Joan Robinson sammenligner virkningerne på faktorproportionerne af ændringer i løn og rente. Geltings artikel tjener dog snarere til at understrege betydningen af den forskel, der følger af, at de to priser har forskellige dimensioner i forhold til tiden, hvilket også forekommer at være det centrale i Joan Robinsons non-substitution theorem. Desuden skelner Gelting mellem virkningerne på kort og langt sigt.

I 1960'erne var det igen konjunkturpolitikken, som havde Geltings hovedinteresse. Han deltog således bl.a. med flere indlæg i diskussion om indkomstpolitik, som han i den interventionistiske udgave med offentlige indgreb til fastsættelse af løn og avance anså som skadelig, fordi de forhindrede en effektiv allokering af ressourcerne i et samfund med omskiftelige vilkår for produktion og beskæftigelse. Han anså også denne form for indkomstpolitik for betænkelig for den politiske udvikling:

Der er en markant kontrast mellem de senere års frigørelse af udenrigshandelen og de fornyede tendenser til øget intervention i den indenlandske økonomi. Man synes at være blind for, at udnyttelsen af handelsliberaliseringens fordele både forudsætter og skaber forudsætningerne for en mere effektivt fungerende prismekanisme indadtil. Til grund for indkomstpolitikken ligger en ideologi, der opfatter fordelingen som et resultat ikke af individuelle dispositioner via markedet, men af organisationernes politiske magt, og som omsat i praktisk politik vil føre os et godt stykke videre ad vejen fra et individualistisk og liberalt samfund til den korporative stat. [Nationaløkonomisk Tidsskrift 1963, s. 199].

Geltings opfattelse af det ønskelige formål med den økonomiske politik kan formentlig bedst gengives ved hans egen formulering af opfattelsen hos Keynes, som så »det politiske problem, som opgaven at kombinere tre ting: økonomisk effektivitet, social retfærdighed og individuel frihed.« [Nationaløkonomisk Tidsskrift, 1946, s. 16].

I disputatsen havde Gelting som nævnt offentliggjort regressionsanalyser til forklaring af bl.a. det private forbrug og investeringerne. I 1960'erne og 1970'erne offentliggjorde Gelting flere tilsvarende analyser, og ofte var der her tale om sammenhænge mellem variable, som ikke kan opfattes som direkte adfærdsmæssigt forbundne. Disse reducerede ligninger om sammenhængen mellem betalingsbalance og beskæftigelse, pengeinstitutternes udlån og indlån, rente og obligationsudbud mv. fortolkede han med stor virtuositet og blik for den økonomiske politik og andre konkrete forholds betydning i estimationsperioden. I lyset af den økonometriske tekniks udvikling er det dog næppe sandsynligt, at alle regressioner og udsagn ville kunne passere en nutidig, kritisk vurdering.

I denne periode udarbejdede Gelting også et omfattende bilag til en betænkning fra et sagkyndigt udvalg, som regeringen havde nedsat til at belyse inflationens årsager. Titlen på Geltings bidrag var Finanspolitikken under inflation (1966), og i dette beskrev han på klar og præcis vis finanspolitikens virkninger med hensyn til indkomst, likviditet, priser og allokering. Geltings tidligere skarpe skelnen mellem direkte og indirekte skatter er her blevet til et spørgsmål om eventuelle forskelle i deres virkninger på indkomstfordelingen. Han behandlede også andre emner, herunder inflationens forvridende virkninger som følge af dennes samspil med bl.a. skattelovgivning og huslejeregulering.

Året efter foreslog Det økonomiske Råds formandskab, at Gelting skulle indtræde som nyt medlem af formandskabet. Med Geltings engagement i aktuelle forhold var det givet en skuffelse for ham, at regeringen ikke fulgte denne opfordring. Det var karakteristisk for Gelting, at han ikke siden lod sig mærke med afslaget, men fortsatte det virke som økonomisk sagkyndigt medlem af rådet, som han havde udøvet siden dets oprettelse i 1962. Han udtrådte i 1984, fordi han mente, at et daværende medlem

af formandskabet ikke levede op til det krav om uafhængighed af andre interesser, som normalt forventes.

Efter sin pensionering fra professoratet ved udgangen af 1982 deltog Gelting først i ledelsen af forskningsprojekter under Amtskommunernes og Kommunernes Forskningsinstitut og blev siden ansat som honorarlønnet lektor ved Økonomisk Institut. Hans virke ved Aarhus Universitet fortsatte således usvækket langt op i årene.

Foruden artikler i Nationaløkonomisk Tidsskrift og udenlandske samleværker og conferencebind offentliggjorde Gelting også 2 lærebøger. Den ene var en lærebog for gymnasiet (med bidrag af Mogens Boserup og Knud Stenshøj). Den anden er en fremstilling af læren om *Økonomisk Politik* (1970). Gelting deltog i en lang periode især i 1960'erne og 1970'erne også meget aktivt i den offentlige debat om aktuelle emner især med indlæg om konjunktursituationen, arbejdsløshed, betalingsbalance og inflation. Energiproblemer, økonomiske konsekvenser af Danmarks tilslutning til Fællesmarkedet, huslejerestriktioner og boligmarkedets normalisering var imidlertid også emner, som han behandlede i både akademiske og dagsaktuelle indlæg. Det er derfor naturligt, at en del af Geltings artikler havde præg af essay, men om al hans virke gjaldt det, at

Han fulgte helt enkelt sine moralske principper og sin sunde og skarpsindige fornuft, der førte ham frem til anskuelser, hvis for ham væsentlige egenskaber var deres rigtighed og ikke deres overensstemmelse eller uoverensstemmelse med andres meninger. [Gelting om Jens Warming i Nationaløkonomisk Tidsskrift, 1964, s. 7].

Jørgen H. Gelting var et udpræget akademisk menneske med udtalt interesse og respekt for det faglige. Det nød studerende og kolleger godt af, især hvis de lærte at komme bag om hans til tider distante væsen. Kombinationen af intellekt og interesse for sine medmenneskers ve og vel gav sig fagligt udslag i, at beskæftigelsen og en reduktion af arbejdsløsheden for ham var den centrale og naturlige målsætning for en gennemtænkt økonomisk politik. Jørgen Gelting var en interesseret og interessant bidrager til sit fag.

Claus Vastrup

Litteratur

- | | |
|--|---|
| <p>Andersen, E. & N.-H. Topp. 1982. The First Danish Empirical Model. <i>Economic Essays in Honour of Jørgen H. Gelting</i>. Til-lægsnummer til Nationaløkonomisk Tidsskrift.</p> <p>Haavelmo, T. 1945. Multiplier Effects of a Balanced Budget. <i>Econometrica</i>, 13:311-18.</p> <p>Haavelmo, T. 1960. <i>A Study in the Theory of</i></p> | <p><i>Investment</i>. Chicago og London.</p> <p>Rasmussen, P. Norregaard. 1958. A Note on the History of the Balanced-Budget Multiplier. <i>Economic Journal</i> 68:154-56.</p> <p>Salant, W.A. et al. 1975. Origins of the Balanced-Budget-Multiplier Theorem. <i>History of Political Economy</i> 7:1-55.</p> |
|--|---|

af formandskabet ikke levede op til det krav om uafhængighed af andre interesser, som normalt forventes.

Efter sin pensionering fra professoratet ved udgangen af 1982 deltog Gelting først i ledelsen af forskningsprojekter under Amtskommunernes og Kommunernes Forskningsinstitut og blev siden ansat som honorarlønnet lektor ved Økonomisk Institut. Hans virke ved Aarhus Universitet fortsatte således usvækket langt op i årene.

Foruden artikler i Nationaløkonomisk Tidsskrift og udenlandske samleværker og conferencebind offentliggjorde Gelting også 2 lærebøger. Den ene var en lærebog for gymnasiet (med bidrag af Mogens Boserup og Knud Stenshøj). Den anden er en fremstilling af læren om *Økonomisk Politik* (1970). Gelting deltog i en lang periode især i 1960'erne og 1970'erne også meget aktivt i den offentlige debat om aktuelle emner især med indlæg om konjunktursituationen, arbejdsløshed, betalingsbalance og inflation. Energiproblemer, økonomiske konsekvenser af Danmarks tilslutning til Fællesmarkedet, huslejerestriktioner og boligmarkedets normalisering var imidlertid også emner, som han behandlede i både akademiske og dagsaktuelle indlæg. Det er derfor naturligt, at en del af Geltings artikler havde præg af essay, men om al hans virke gjaldt det, at

Han fulgte helt enkelt sine moralske principper og sin sunde og skarpsindige fornuft, der førte ham frem til anskuelser, hvis for ham væsentlige egenskaber var deres rigtighed og ikke deres overensstemmelse eller uoverensstemmelse med andres meninger. [Gelting om Jens Warming i Nationaløkonomisk Tidsskrift, 1964, s. 7].

Jørgen H. Gelting var et udpræget akademisk menneske med udtalt interesse og respekt for det faglige. Det nød studerende og kolleger godt af, især hvis de lærte at komme bag om hans til tider distante væsen. Kombinationen af intellekt og interesse for sine medmenneskers ve og vel gav sig fagligt udslag i, at beskæftigelsen og en reduktion af arbejdsløsheden for ham var den centrale og naturlige målsætning for en gennemtænkt økonomisk politik. Jørgen Gelting var en interesseret og interessant bidragsyder til sit fag.

Claus Vastrup

Litteratur

- | | |
|--|---|
| <p>Andersen, E. & N.-H. Topp. 1982. The First Danish Empirical Model. <i>Economic Essays in Honour of Jørgen H. Gelting</i>. Til-lægsnummer til Nationaløkonomisk Tidsskrift.</p> <p>Haavelmo, T. 1945. Multiplier Effects of a Balanced Budget. <i>Econometrica</i>, 13:311-18.</p> <p>Haavelmo, T. 1960. <i>A Study in the Theory of</i></p> | <p><i>Investment</i>. Chicago og London.</p> <p>Rasmussen, P. Norregaard. 1958. A Note on the History of the Balanced-Budget Multiplier. <i>Economic Journal</i> 68:154-56.</p> <p>Salant, W.A. et al. 1975. Origins of the Balanced-Budget-Multiplier Theorem. <i>History of Political Economy</i> 7:1-55.</p> |
|--|---|